

Joan Joanola i Comalat,
un dels primers editors
de postals de Palafrugell,
fotografiat per Casanovas.

L'estanc de can Joanola. Postals del Palafrugell noucentista

Dolors Grau
i Ferrando

Can Joanola, l'estanc de la Plaça Nova de Palafrugell, havia començat a rutllar fa més de cent anys, l'any 1893, amb Joan Joanola Comalat com a titular. Aquest mestre d'obres d'ofici, nascut a Lladó, juntament amb el seu fill Paulí i l'impressor Pere Ribas van ser els primers editors de postals de Palafrugell. A can Joanola anunciaven la venda de postals al diari *La Crònica* i amb la lectura d'aquests anuncis hem sabut que els clients de can Joanola van passar de poder escollir entre quatre-centes vistes diferents (l'any 1901) a quatre mil (l'any 1902). El negoci de la venda de postals, doncs, devia ser prou important com perquè els Joanola i en Ribas s'atreïssin a imprimir targetes postals que compartien l'espai de can Joanola amb les produccions d'editors catalans tan importants com Roisin, Thomas i Àngel Toldrà Viazo.

Segurament devia ser en aquests primers anys del segle XX quan els nostres protagonistes van fundar la seva empresa atès que Pere Ribas havia arribat a Palafrugell pels volts de l'any 1902 procedent de la Bisbal. De fet, la societat Joanola y Ribas no la trobem documentada fins l'any 1905 quan estaven donats d'alta en el cens de matrícules industrials de Palafrugell, com a successors de Dolors Cané (possiblement la mare de Pere Ribas) que ja tenia una empresa de litografia (impressions mitjançant gravat sobre planxa) a Palafrugell l'any 1899.

Segons les nêtes de Joan Joanola, Teresa i Paulina Rodríguez i Joanola, el seu avi no va fer mai de fotògraf, sinó que igual que Viader de Sant Feliu de Guíxols o Dalmau de Girona eren empresaris que veïen en la comercialització de les postals una manera d'ampliar el seu negoci en els estancs i/o llibreries que regentaven. Roisin, un dels editors més importants de

FOTOGRAFIES:
Arxiu Municipal de Palafrugell
fons Joanola i fons Ferrer

Catalunya, imprimia una mitjana de 500.000 postals; Thomas i Àngel Toldrà Viazo també feien tirades importants. Aquests tres editors treballaven des de Barcelona i els seus negocis rutllaven d'allò més bé, no és estrany, doncs, que des de comarques els empresaris s'aventurassin en aquesta nova empresa comercial que havia començat les seves primeres passes a partir de l'any 1873 quan l'Estat espanyol va oficialitzar la comunicació mitjançant la postal. La popularització d'aquest nou mitjà, senzill i barat, es va fer ràpidament i es va convertir en una nova especialització per als fotògrafs i els impressors i en un ingrés suplementari per a estanquers i llibreters.

Anonimat de les fotografies

A les postals editades en els primers anys de segle a Palafrugell trobem impresos els noms de «J. Joanola», «Juanola», «Joanola e hijo», «Joanola y Ribas», «P. Joanola», «P. Riba» (també hi ha postals, almenys una de Llafranc i una altra dels Canyons, editades per L. Roisin i amb la inscripció en el revers de P. Riba impremta). La seqüència cronològica que hi ha entre aquests noms m'és desconeguda (si és que hi és), però sí que hi trobem els tres protagonistes de les primeres empreses d'edició i impressió de postals a Palafrugell que a voltes havien fet societat tots tres junts. Joan Joanola, que comercialitzava les postals; Pere Ribas, que les imprimia, i Paulí Joanola (el fill de Joan), que havia estat autor també d'algunes de les imatges impreses i que revelava ell mateix en un laboratori instal·lat en el pis superior de l'estanc. Aquesta última informació ens l'han facilitada les seves nebodes, la Teresa i la Paulina Rodríguez Joanola, ja que en la majoria de les imatges no apareix el nom de l'autor. Dissortadament l'anonimat de l'autor a favor de l'editor i/o l'impressor és un fet habitual en tota la història de les targetes postals. Només un cúmul de casualitats i el creixent interès per la història de la fotografia provoca que aquests autors surtin de l'anonimat, com el cas que he esmentat anteriorment. Podríem exemplificar-ho amb altres casos. La cessió dels negatius del fotògraf Jaume Ferrer i Massanet (1872-1922) a l'Arxiu Municipal ha permès la identificació com a seves d'algunes de les imatges editades per Joanola corresponents a la sèrie «Industria Corcho Taponera».

També són de Jaume Ferrer els negatius de les postals del Cafè Orient, de la Plaça Nova i d'extraordinàries vistes panoràmiques de Palafrugell, Calella de Palafrugell i Llafranc. Igualment, Carme Adroher, tècnica de l'Arxiu Municipal de Palamós, ha pogut identificar un altre dels autors de les imatges de J. Joanola, el fotògraf amateur palamosí Joan Baptista Camós (1859-1951). Aquest autor va realitzar alguna de les imatges de l'esmentada sèrie «Industria Corcho Taponera» i les de la festa per a la col·locació de la primera pedra del moll de Palamós el dia 4 de juny de l'any 1902. Carme Adroher, en el seu exhaustiu treball d'investigació «La imatge i les imatges de Palamós (ca. 1900-1984)», presentat a la Universitat de Girona l'any 1996, escriu que té coneixement de quatre exemplars (del núm. 1 al núm. 4) d'aquesta última sèrie i que possiblement estarien impreses a partir dels negatius de Joan Baptista Camós.

Les imatges de la inauguració del port de Palamós, de Joan Baptista Camós, s'emmarquen dins el que podríem anomenar fotografia documental. És a dir el seguiment d'un fet puntual. Una altra de les sèries més interessants que van comercialitzar els editors de les primeres targetes postals a Palafrugell és la que porta per nom «Industria Corcho Taponera». Si en la primera sèrie ens trobem davant un fet lúdic amb la gent endiumenjada omplint la costa palamosina al costat dels representants dels dos grans poders —el polític i el clergat—, en aquesta sèrie trobem un tema més prosaïc com el de la indústria del suro. Al llarg d'aquesta sèrie Joanola proposa un recorregut per les diferents tasques d'elaboració del suro, en les quals intervenen el producte (el suro en les seves diferents fases de manufacturació), els productors (els treballadors imitant la seva feina davant l'ull de l'objectiu) i els amos (que sempre intenten sortir a la fotografia). El que m'interessa molt d'aquesta sèrie, a banda de la qualitat de les imatges i la informació històrica que aporten, és la traducció de la llegenda en català a quatre idiomes: castellà, francès, anglès i alemany. L'interès d'internacionalització és ben evident, però a què responia: era un encàrrec forani fet als Joanola?, hi havia un intent de comercialització d'aquestes imatges a l'estranger?, estaven destinades a un incipient turisme noucentista?, recollia només una moda del moment?

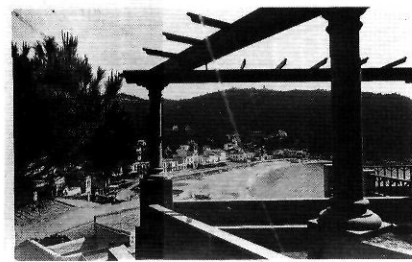
PALAFRUGELL - 1 Llafranc JOANOLA

PALAFRUGELL - 2 Canils JOANOLA

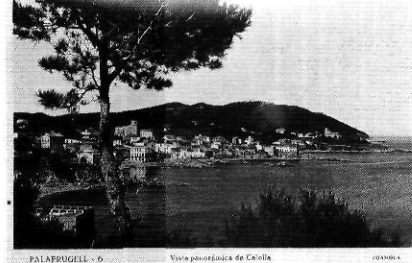
PALAFRUGELL - 3 Playa del Canadell JOANOLA

PALAFRUGELL - 4 Llafranc JOANOLA

PALAFRUGELL - 5 Vista de Llafranc JOANOLA

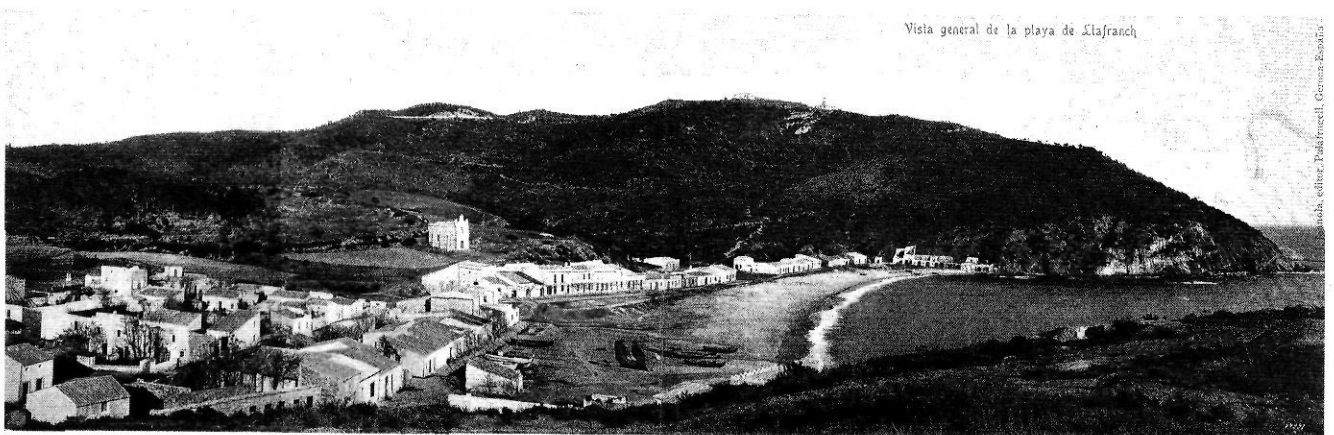

PALAFRUGELL - 6 Vista panoràmica de Calella JOANOLA

Les sis fotos que es conserven d'un àlbum de deu vistes de Joanola titulat Recuerdo de Palafrugell.

Vista panoràmica de Calella de Palafrugell, realitzada per Jaume Ferrer, abans i després de ser editada per Joanola.

Vista panoràmica de Llafranc, realitzada per Jaume Ferrer.

Postal de la platja de Tamarit editada per Roisin per encàrrec de P. Riba Impremta.

La posada de la primera pedra del port de Palamós va ser captada per Joan B. Camós, segurament per encàrrec de Joanola.

Costa Brava i suro

Els Joanola i els Ribas comercialitzaven temes autòctons i eterns: el suro, la costa, les construccions singulars, sense el més mínim intent d'escafenificar una proposta. Per tant el seu contingut volia transmetre una realitat, una realitat però seleccionada d'entre les moltes realitats que els envoltaven. No escollien imprimir la Plaça Nova, Calella de Palafrugell o el Far de Sant Sebastià de manera aleatòria, sinó que les seleccionaven perquè eren les imatges realment vendibles, les imatges que els compradors esperaven. Els seus elements iconogràfics no traspavaven la frontera de la Costa Brava (la majoria eren de Palafrugell i de Palamós, alguna de Begur i almenys una de Tossa (les ruïnes de l'església vella del castell) realitzada pel fotògraf gironí Artur Girbau). Aquestes imatges les comercialitzaven en diferents formats (targetes postals, vistes panoràmiques, etcètera) i tenien molta cura de la seva presentació de tal manera que a voltes té tanta importància el treball del paspartú com la mateixa imatge. Hi ha, per exemple, l'emmarcat de la Plaça Nova de Palafrugell amb motius pràcticament modernistes, l'exuberant paspartú del carrer Major de Begur amb motius florals o l'antiga Caixa d'Estalvis de Palafrugell inscrita en una seriosa forma circular. Sembla com si moltes d'aquestes imatges més que per ser transmeses per correu postal haguessin estat realitzades amb l'objectiu de vendre's com a regal. Un objecte de regal com podien ser les extraordinàries vistes panoràmiques de Palafrugell, Calella de Palafrugell i Llafranc. Una de les vistes panoràmiques que està impresa amb un paspartú treballadíssim és la de Calella de Palafrugell: els motius florals emmarquen una vista panoràmica de Calella que té alhora inscrita una vista parcial en format més petit d'aquest carismàtic barri mariner.

Les donacions fetes per la família Ferrer i per la família Rodríguez Joanola, a l'Arxiu Municipal de Palafrugell, han permès seguir les pautes per a l'edició de les postals a principi de segle. Cal emfatitzar aquest fet, atès que per fer aquest seguiment han hagut de confluir diferents donacions

en un mateix lloc i l'interès i treball esmerçat per M. Concepció Saurí, la cap de l'Arxiu Municipal de Palafrugell, que es va posar en contacte amb les germanes Rodríguez Joanola i va començar a treure l'entrellat de la història. He agafat l'exemple de les vistes panoràmiques de Palafrugell, Calella de Palafrugell i Llafranc, per il·lustrar la solució a aquest trencaclosques. En el fons Ferrer hi ha les plaques de vidre d'aquestes imatges amb la qual cosa sabem que les imatges no havien estat fetes amb una càmera panoràmica sinó que Ferrer va executar dues vistes consecutives tot desplaçant la càmera. Casualment les imatges impreses es trobaven a l'Arxiu Municipal de Palafrugell i les germanes Joanola varen disposar, a l'esmentat arxiu, les proves de les imatges muntades sobre un suport secundari rígid amb les indicacions necessàries perquè l'impressor ultimés l'edició de les postals. Evidentment, la informació que contenen aquestes proves és de gran importància per conèixer el processament de les imatges des del negatiu original fins al producte final. Aquestes proves donen dos tipus d'informació: una la dona la mateixa manipulació de la imatge (un diferent enquadrament de la fotografia original, el seguiment de les línies de les façanes amb llapis per tal de reforçar el contrast en la postal, l'aplicació d'ombres també a llapis, etcètera) amb un seguit de tècniques per tal que la impressió de la postal aconsegueixi l'efecte desitjat. L'altra, són les indicacions que hi ha manuscrites en el suport secundari. Per exemple, en la vista panoràmica de Llafranc s'indica explícitament que s'han de retallar dos centímetres de cel per tal d'engrandir la imatge del poble. En el cas de la bellíssima fotografia del Cafè Orient on la gent posa davant la càmera a la terrassa i al balcó del cafè, s'explicita que la imatge una vegada impresa ha de fer 90 mm d'ample i 110/120 mm d'alt, és a dir, les mesures d'una targeta postal típica. Si amb aquestes mesures no es poguessin guardar les proporcions, també s'indica que és el que pot retallar de la imatge: «Si no fos possible y depengues de poca cosa escapci els costats una mica mentre no perdem o perjudiquem l'assumpte o sigui l'edifici. Vegui de fer treball finament executat».

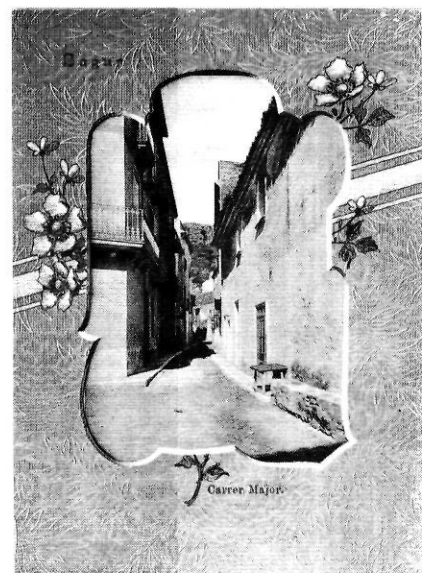

La dona de Joan Joanola, Paula Mariny, va ser la titular de l'estanc a partir de 1919.

PALAFRUGELL -- Plaça Nova

A vegades té tanta importància el paspartú com la mateixa imatge; és el cas d'aquesta orla modernista.

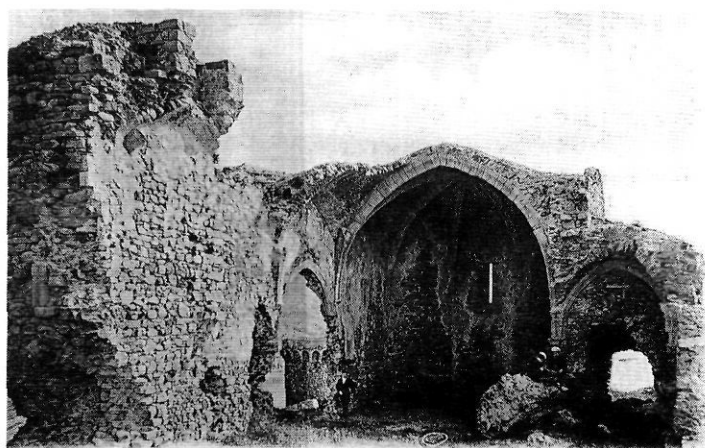
El carrer Major de Begur va merèixer un excel·lent emmarcament.

Imatge de la sèrie «Industria Corcho Taponera», amb la llegenda escrita en cinc llengües.

Els edificis de la ciutat, com els de la Plaça Nova, eren els protagonistes de les targetes postals.

J. Joanola Ustafugell (Espanya - Girona). No. 21. Cliché de A. Gibau.

Imatge de Tossa captada pel fotògraf gironí Artur Gibau.

No tenim coneixement de si el negoci va ser rendible econòmicament o no, però el que sembla evident és que l'empresa d'edició de postals dels Joanola i els Ribas no devia durar gaire temps. Carme Adroher creu que no va perdurar més enllà de l'any 1910, atès que les imatges que coneix de Palamós no superen, aparentment, aquesta data. Aquesta hipòtesi també coincideix amb la marxa de Paulí cap a EUA (segons fonts familiars es va produir per aquests volts) i no s'allunya gaire de la data de la mort de Joan Joanola i Comalat que es va produir l'any 1919.

Confiscació de les postals

Després de la mort de Joan Joanola l'estanc va passar a mans de la seva dona, Paula Maruny, i a la mort d'aquesta, l'any 1931, a la seva filla Paulina Joanola, que cinc anys més tard va tornar a aventurar-se en el món de l'edició de postals. Teresa Rodríguez Joanola, filla de Paulina i néta de Joan, va ser la darrera titular de l'estanc, des de l'any 1969 fins al seu tancament el 31 de març del 1978. Ella i la seva germana Paulina tenen grats records d'aquell vell estanc i concorreguda llibreria que els va permetre conèixer Josep Pla, Montserrat Roig i altres membres de la cultura catalana. La Teresa, que és la germana gran, té molt present un dels editors de postals catalans més importants de principi de segle: Lluçà Roisin. Evidentment aquest record és de quan era molt menuda, i els records de petits s'amplifiquen notablement. Però la Teresa, que té una memòria prodigiosa, als seus... bastants anys, recorda Roisin com una persona molt important. I és que segons el seu record, una persona que feia tantes postals, de tants llocs diferents, que parlava castellà amb accent estranger, que vestia elegantment i tenia un nom tan estrany com el de Luciano, bé havia de ser important. Roisin anava cada any a vendre les seves postals a l'estanc de can Joanola i els deia que al seu establiment de Barcelona quan arribaven vaixells de mariners «era una locura de vendre postals». Paulina i Teresa recorden haver visitat aquest establiment barceloní (anaven sovint a Barcelona a visitar familiars) «al capdavant de la Rambla, al costat esquerre, prop de Colom», i per a elles «més que una botiga semblava un

magatzem». Les dues germanes també recorden que a l'estanc de can Joanola venien postals d'Àngel Toldrà Viazó i de Fargnoli; aquestes últimes comprades a una persona de Begur. Segons Teresa i Paulina quan Roisin es va fer gran, la seva mare, Paula Joanola, que era la titular de l'estanc, es va posar en contacte amb Guilera de Barcelona per tal que fes una edició de postals amb el nom de Joanola, a partir d'unes fotografies que havia fet expressament per a ells un fotògraf aficionat de Palafrugell, Magí Deulofeu. La majoria de les imatges eren vistes dels llocs més típics i tòpics del litoral palafrugellenc: Calella de Palafrugell, Llafranc, Aigua Gelida, Tamariu, Fornells, Far de Sant Sebastià, Begur, etcètera). Van editar-ne més de tres mil exemplars, entre postals indivi-

duals i àlbums (dos àlbums: un de gros, amb deu postals amb el format típic de targeta postal, i un de petit amb 15 fotografies de format 6 x 10), però no van poder ni posar-les a la venda. Quan ja tenien les postals impreses i pagades va esclatar la Guerra Civil i l'Ajuntament va decidir confiscar totes les postals adduint raons d'espionatge. Aquelles postals no les varen veure mai més, bé, sí que les van veure: van comprovar com un altre establiment les venia amb el nom de Joanola esborrat barroerament. A can Joanola només van quedar les proves de les diferents vistes realitzades per Magí Deulofeu abans d'imprimir-les. Després d'aquest desastre econòmic, segons Paulina i Teresa, no els van quedar ganes d'aventurar-se en cap nova edició de postals.

Tot i que no van fer cap nova impressió de postals amb el nom de Joanola continuaven venent les postals d'altres editors. Certament la venda de postals era un bon negoci, que es va potenciar molt durant els primers anys del boom turístic quan els estrangers volien emportar-se a casa seva un record de la Costa Brava. I quin record més fàcil, lleuger i barat, que una bona pila de postals. Per això, tot i que no venien edicions pròpies, continuaven venent la producció d'altres editors sobretot palafrugellencs, com Granés, Agustí, i Hernández-Villaescusa, que omplien els prestatges de l'estanc i llibreria de petits trossos de la Costa Brava primer en blanc i negre i després en color.

Dolors Grau és fotohistoriadora.

Calella de Palafrugell - 1 Vista General desde San Sebastián.

Calella de Palafrugell - 70 Vis.a general

Calella de Palafrugell - 11 Cala Estreta.

Calella de Palafrugell - 75 El pueblo.

Calella de Palafrugell - 24 Las rocas de la cadena.

Calella de Palafrugell - 47 Un aspecto del puerto.

Sis imatges de l'àlbum de quinze vistes de la Costa Brava editat per Joanola.